

COVID-КРИЗА ЯК ДРАЙВЕР ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ПРОЦЕДУР

©2020 НАЗАРОВА К. О., МОЙСЕЄНКО О. М.

УДК 657.1.011.56
JEL: M41; L86

Назарова К. О., Мойсеєнко О. М. COVID-криза як драйвер диджиталізації бухгалтерських процедур

COVID-криза – як прояв глобальної фінансово-економічної, соціальної та політичної кризи – є серйозним викликом для світу в цілому та України зокрема, але, разом із тим, вона стала ключовим поштовхом для прискорення тренду диджиталізації та диджитал-трансформації. Метою статті є дослідження основних напрямів диджиталізації облікових процедур під впливом COVID-кризи та з'ясування проблемних питань, що виникають при впровадженні диджитал-технологій для цілей бухгалтерського обліку підприємств України. Наведено визначення поняття диджиталізації та її порівняння з диджиталізацією на прикладі документування операцій для цілей бухгалтерського обліку. Виділено основні напрями диджиталізації бухгалтерських процедур – розширення застосування електронного документообігу, використання хмарних технологій, дистанційна (віддалена) робота. Визначено переваги використання можливостей диджитал-технологій в умовах дії карантину на всій території України. Обґрунтовано, що ефективність реалізації основних напрямів залежить від: подальшого вдосконалення процедур електронного документообігу як на рівні окремих підприємств, держав, так і на міждержавному рівні; підвищення рівня інформаційної безпеки для цілей використання хмарного ресурсу для зберігання даних, здійснення розрахунків, обміну даними, їх використання в зручній формі; виправлення дисбалансу між рівнями розвитку технологій та компетенцій бухгалтерських працівників. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є визначення можливостей розширення шляхів застосування диджитал-технологій для цілей бухгалтерського обліку та розробка концепції диджиталізації бухгалтерських процедур.

Ключові слова: COVID-криза, фінансово-економічна криза, диджиталізація, диджиталізація, концепція диджиталізації бухгалтерських процедур, автоматизація бухгалтерського обліку.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-227-234>

Рис.: 2. **Бібл.:** 28.

Назарова Каріна Олександрівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри фінансового аналізу та аудиту, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: artorix@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0133-7364>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/N-3427-2016>

Мойсеєнко Олеся Миколаївна – заступник директора департаменту – начальник управління обліку та розрахунків Департаменту бухгалтерського обліку, Національний банк України (вул. Інститутська, 9, Київ, 01601, Україна)

E-mail: olesya.moiseyenko@gmail.com

УДК 657.1.011.56
JEL: M41; L86

Назарова К. А., Мойсеєнко О. Н. COVID-кризис как драйвер диджитализации бухгалтерских процедур

COVID-кризис – как проявление глобального финансово-экономического, социального и политического кризиса – является серьезным вызовом для мира в целом и Украины в частности, но, вместе с тем, он стал ключевым толчком для ускорения тренда диджитализации и диджитал-трансформации. Целью статьи является исследование ключевых направлений диджитализации учетных процедур под влиянием COVID-кризиса и выяснение проблемных вопросов, возникающих при внедрении диджитал-технологий для целей бухгалтерского учета предприятий Украины. Дано определение понятия диджитализации и её сравнение с диджитализацией на примере документирования операций для целей бухгалтерского учета. Выделены основные направления диджитализации бухгалтерских процедур – расширение применения электронного документооборота, использование облачных технологий, дистанционная (удаленная) работа. Определены преимущества использования возможностей диджитал-технологий в условиях действия карантина на всей территории Украины. Обосновано, что эффективность реализации основных направлений зависит от: дальнейшего совершенствования процедур электронного документооборота как на уровне отдельных предприятий, государств, так и на межгосударственном уровне; повышения уровня информационной безопасности для целей использования облачного ресурса для хранения данных, осуществления расчетов, обмена данными, их использования в удобной форме; исправления дисбаланса между уровнями развития технологий и компетенций бухгалтерских работников. Перспективами дальнейших исследований в данном направлении являются определение возможностей расширения применения диджитал-технологий для целей бухгалтерского учета и разработка концепции диджитализации бухгалтерских процедур.

Ключевые слова: COVID-кризис, финансово-экономический кризис, диджитализация, диджитализация, концепция диджитализации бухгалтерских процедур, автоматизация бухгалтерского учета.

Рис.: 2. **Библ.:** 28.

Назарова Карина Александровна – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой финансового анализа и аудита, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Кіото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: artorix@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0133-7364>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/N-3427-2016>

Мойсеєнко Олеся Николаївна – заместитель директора департамента – начальник управления учета и расчетов Департамента бухгалтерского учета, Национальный банк Украины (ул. Інститутська, 9, Киев, 01601, Украина)

E-mail: olesya.moiseyenko@gmail.com

Nazarova K. O., Moyseyenko O. M. The COVID Crisis as a Driver of the Digitalization of Accounting Procedures

The COVID crisis – as a manifestation of the global financial, social and political crisis – is a serious challenge for the world in general and Ukraine in particular, but at the same time it has become a key impetus for accelerating the trend of digitalization and digital transformation. The article is aimed at studying the key directions of the digitalization of accounting procedures under the influence of the COVID crisis and to clarifying the problematic issues arising in the introduction of digital technologies for the purposes of accounting at Ukrainian enterprises. The concept of digitalization is defined, its comparison with digitization is made on the example of documenting operations for accounting purposes. The main directions of the digitalization of accounting procedures are allocated – the expansion of the use of electronic document flow, the use of cloud technologies, remote work. The advantages of using digital technologies in the conditions of quarantine throughout Ukraine are defined. It is substantiated that the efficiency of implementation of the main directions depends on: further improvement of the procedures of electronic document flow both at the level of individual enterprises, countries, and at the interstate level; improving the level of information security for the use of cloud storage of data, calculations, data sharing, and data use in a convenient way; correcting the imbalance between the levels of technology development and the competencies of accountants. Prospects for further research in this direction are to identify opportunities to expand the use of digital technologies for accounting purposes and to develop the conception of the digitalization of accounting procedures.

Keywords: COVID crisis, financial and economic crisis, digitization, digitalization, conception of digitalization of accounting procedures, accountance automation.
Fig.: 2. **Bibl.:** 28.

Nazarova Karina O. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Financial Analysis and Audit, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: artorix@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0133-7364>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/N-3427-2016>

Moyseyenko Olesya M. – Deputy Head of Division – Head of Accounting and Payments Department of Accounting Division, National Bank of Ukraine (9 Instytut-ska Str., Kyiv, 01601, Ukraine)

E-mail: olesya.moyseyenko@gmail.com

Не марнуйте повноцінну кризу.

В. Черчилль

Поступовий еволюційний розвиток людства загалом і економіки зокрема час від часу зазнає кардинальних трансформаційних змін, які визнають як фінансово-економічні кризи. Якщо у 2019 р. частина експертів пророкувала ймовірність світової фінансової кризи, що може розпочатись уже у 2020 р., то світова пандемія COVID-19 стала пусковим механізмом для нової кризи, песимістичного сценарію та суттєвих змін до прогнозів щодо розвитку як світової економіки, так і окремих країн.

Згідно з квітневими прогнозами Міжнародного валютного фонду глобальна світова економіка скоротиться у 2020 р. на 3%, що значно гірше, ніж під час фінансової кризи 2008–2009 рр., а падіння реального ВВП в Україні у 2020 р. прогнозувалося МВФ на рівні 7,7% [1]. При цьому, у зв'язку з негативним впливом пандемії на економічну активність у першій половині 2020 р., уже в червні 2020 р. МВФ погіршив прогнози падіння економіки світу у 2020 р. на 1,9 процентних пункти та України на 0,5 процентних пункти (рис. 1), що складе відповідно –4,9% і –8,2%. У 2021 р. зростання реального світового ВВП прогнозується на рівні 5,4% [2], а в Україні – на 1,1% [3]. Для порівняння: лише у жовтні 2019 р. МВФ мав значно оптимістичніші прогнози – зростання реального світового ВВП для 2020 р. і 2021 р. – 3,4% та 3,6%, відповідно, а для України – 3% та 3,1% [4].

Як визнає низка провідних експертів, на поточний момент COVID-19 глобально змінює світ у більшості аспектів життєдіяльності людства, а, отже,

наслідком впливу пандемії є COVID-криза, яка приносить як драматичні зміни в економічному та соціальному аспектах, так і може надати нові можливості.

COVID-криза, як прояв глобальної фінансово-економічної, соціальної та політичної кризи, є серйозним викликом для світу та України, і, на відміну від інших, попередніх криз, вона принципово відрізняється раптовістю та масштабністю, оскільки надзвичайно швидко охопила більшість ринків планети, а її негативні наслідки суттєво впливають на економічний розвиток усіх країн світу. Результати різноманітних наукових досліджень, які проводилися на підставі аналізу оцінки наслідків попередніх криз, дозволяють стверджувати, що COVID-криза буде мати великий вплив на Україну, оскільки країна реагує на глобальні кризи чутливіше, ніж більшість інших країн світу.

Разом із тим, COVID-криза стала ключовим поштовхом у переформатуванні міжнародних і національних економік, соціально-економічних відносин, переосмислення існуючих умов і нових можливостей на базі сучасних підходів, чітко визначивши пріоритетність on-line вектора розвитку людства на основі диджитал-технологій.

На окрему увагу заслуговує той факт, що в травні 2020 р. вперше у вітчизняній історії відбулася урядова нарада з питань цифрової трансформації із дискусією та плануванням цифрового розвитку країни. Хоча за 2019 р. – I кв. 2020 р. уряду України вдалося запровадити низку електронних послуг («Дія», «Трембіта» та ін.), розвиток яких продовжується, запровадження карантинних заходів підкреслило значущість та актуальність диджиталізації держави в різних її сферах.

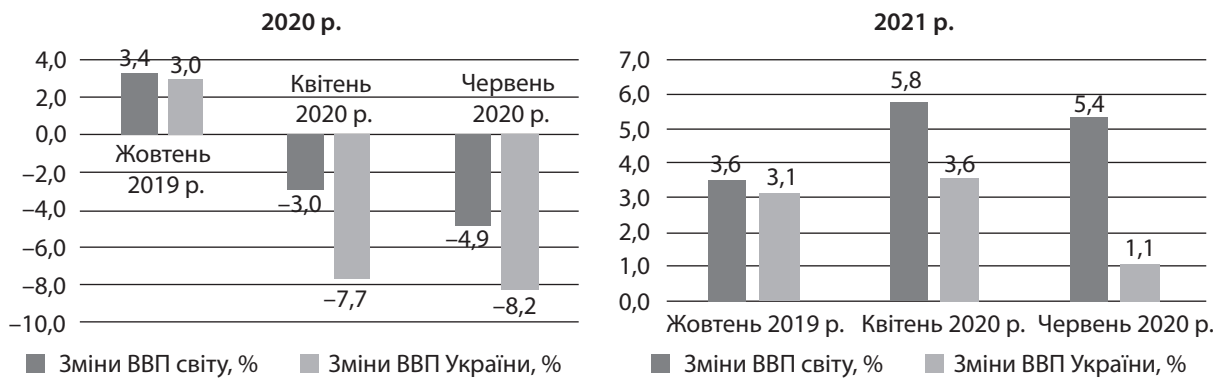

Рис. 1. Прогноз змін реального ВВП світу та України на 2020–2021 рр. за даними МВФ

Джерело: систематизовано за даними [1–4].

Міністерство цифрової трансформації та профільний комітет ВРУ оголосили, що наступним важливим кроком буде цифрова трансформація сфер і галузей, яка передбачає значну еволюцію або цілковиту зміну наявних державних процесів через ІТ. Результатом цифрової трансформації є не електронна послуга, навіть з максимальним реінжинірингом, а нові ефективні та прозорі цифрові державні процеси [5].

Під впливом COVID-кризи зростає актуальність вже наявних трендів розвитку суспільства. «Жодна криза не ламає трендів, які набрали силу до її початку. Вона не ламає систем, які існували до цього, і не робить різкий поворот убік. Вона прискорює ці тренди. Ми починаємо дуже швидко рухатися по тих рейках, які були збудовані до початку кризи», – вважає В. О. Пекар, підприємець, викладач Києво-Могилянської бізнес-школи та Львівської бізнес-школи УКУ, співзасновник платформи «Нова Країна» [6; 7].

Зокрема, до такого тренду належить і диджиталізація та диджитал-трансформація. Згаданий тренд має стати ключовим напрямом нарощення соціально-економічного потенціалу України. Доречно привернути увагу до того, що не випадково словник сучасної української мови та сленгу «Мислово» обрав слово «діджиталізація» словом 2019 року (у той час, як інші світові тренди, такі як зміна клімату чи проблеми гендерної ідентичності, за даними ресурсу, не набули суттєвого поширення в українській публічній дискусії у 2019 р.) [8], а в мережі Інтернет з моменту початку розповсюдження COVID-19 поширюється мем з питанням «Хто рухає диджитал-трансформацію у вашій компанії?» та варіантами для вибору (А) CEO; Б) СТО; В) COVID-19», де як правильну відповідь обведено варіант В) [9].

Будь-які реформи як макроекономічного, так і мікроекономічного рівня ґрунтуються на обліковій інформації, тому імперативом ефективної диджиталізації повинна стати диджиталізація облікових процедур, яка, своєю чергою, ґрунтується на одноіменній концепції (концепції диджиталізації бухгалтерських процедур).

Метою статті є визначення та дослідження основних напрямів диджиталізації облікових процедур під впливом COVID-кризи та з'ясування проблемних питань, що виникають при впровадженні диджитал-технологій для цілей бухгалтерського обліку підприємств України.

Розвиток суспільства перейшов у стадію масової диджиталізації та диджитал-трансформації. «Перша промислова революція використовувала водяну та парову енергію для механізації виробництва. Друга використовувала електроенергію для створення масового виробництва. Третя використовувала електроніку та інформаційні технології для автоматизації виробництва. Зараз Четверта промислова революція будується на Третій – цифровій революції, яка відбувається із середини минулого століття. Вона характеризується злиттям технологій, яке розмиває лінії між фізичною, цифровою та біологічною сферами», – визначає відомий науковець Клаус Шваб (*Klaus Schwab*) [10]. Тому питання диджиталізації та диджитал-трансформації є сучасним трендом, що досліджується багатьма як зарубіжними, так і вітчизняними вченими, зокрема К. Швабом, М. Бейкером (*M. Baker*), М. Дібою, Н. Краус, К. Багацькою, А. Гейдор, В. Вербою, О. Гусевою та багатьма іншими [10–16].

Загалом, у контексті бізнесу, диджиталізація – це перенесення реальних господарських відносин у електронний простір шляхом покращення та оптимізації окремих бізнес-процесів, сервісів, інструментів та блоків діяльності на базі соціальних, мобільних та інших цифрових технологій з метою підвищення продуктивності роботи підприємств та покращення взаємодії з клієнтами/споживачами.

Поділяючи позицію деяких зарубіжних дослідників та висновки вітчизняних науковців К. Багацької та А. Гейдор, важливо чітко визначити, що три терміни – диджиталізація, диджиталізація та диджитал-трансформація – відображають логічну послідовність впровадження цифрових технологій у бізнес-моделі та бізнес-процеси підприємств [13]. Тобто, диджиталізація, диджиталізація та диджитал-трансформація є

послідовними етапами впровадження цифрових технологій на підприємстві.

Переваги використання можливостей диджитал-технологій особливо відчутні в умовах дії карантину, введеного з метою запобігання поширенню на території України COVID-19, що обумовлює:

- ✦ потребу в оперативній, повній та достовірній інформації для прийняття управлінських рішень щодо діяльності підприємств;
- ✦ обмеження діяльності підприємств та, за потреби, необхідність віддаленої роботи багатьох працівників, у тому числі бухгалтерів, аналітиків, аудиторів.

За кілька місяців карантину та прискореної диджиталізації окремих процесів бухгалтерського обліку ряд підприємств ризикує звикнути до нових підходів – менше використовуваних приміщень, менше витрат часу на фізичні контакти, папери і т. ін.

Базуючись на аналізі, проведеному розробниками «Стратегії розвитку індустрії 4.0» [17], розповсюдження диджиталізації на українських підприємствах відбувається неоднорідно, різними темпами та масштабами. В Асоціації підприємств промислової автоматизації України роблять висновки, що «якщо 70% підприємств в розвинутих країнах усе ще знаходяться в пілотній фазі цифрової трансформації, то очевидно, що нашим підприємствам – особливо МСБ – дуже далеко до масштабування» [18]. Аналогічна ситуація спостерігається і у сфері диджиталізації бухгалтерських процедур.

Загалом варто підкреслити, що якщо етап диджиталізації бухгалтерських процедур багатьма підприємствами України вже успішно пройдено, то диджиталізація бухгалтерських процедур стрімко розвивається та є актуальним трендом, особливо в період COVID-кризи. Етап диджиталізації охоплює застосування програмних продуктів для ведення обліку, проте такий етап (порівняно з диджиталізацією) відрізняється низкою обмежень.

За змістом «диджиталізація – це процес зміни від аналогової до цифрової форми» [19; 20], який надає можливість суттєво підвищити рівень автоматизації бухгалтерських процедур, але значно менше, ніж диджиталізація, при якій цифрова інформація набуває нового значення. Для прикладу:

- ✦ автоматизація формування документів у програмному забезпеченні та їх подальше виведення для друку та підписання;
- ✦ використання електронних копій (сканів) первинних та облікових документів та робота з ними –

є елементами диджиталізації, але не диджиталізації, оскільки для цілей обліку такі електронні копії документів не можуть бути підставою для відображення операцій в обліку, оскільки юридично не є первинними чи обліковими документами. Відповідно, при

диджиталізації бухгалтер має недостатньо підстав для відображення операцій в обліку до надходження оригіналів документів, і, як наслідок, дані в програмному комплексі та «на папері» можуть бути не синхронізовані. І навпаки, при диджиталізації відбувається не переведення документів з аналогової (паперової) форми в цифрову (електронну), а відразу створюється юридично значущий електронний документ. Така юридична значущість повинна забезпечуватися відповідною реєстрацією електронного документа, наявністю електронного підпису/печатки, можливості перевірки цілісності електронного документа відповідно до вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» [21], «Про електронні довірчі послуги» [22] та «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [23].

Тому на етапі диджиталізації важливим є поєднання функцій бухгалтерського обліку та електронного документообігу за господарськими операціями підприємства в одній системі, або ж їх інтеграція. Ряд відкритих питань дозволив вирішити Закон України «Про електронні довірчі послуги» [22], розроблений з метою гармонізації законодавства України із положеннями Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23.07.14 р. про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій, проте необхідний подальший розвиток і врегулювання актуальних напрямів, у тому числі їх вирішення на рівні внесення законодавчих змін та вдосконалення іншої нормативно-правової бази. Для спрощення процедур бухгалтерського обліку такими напрямами є:

- ✦ уніфікація вимог щодо форматів, реквізитів та візуальної форми відображення окремих первинних та облікових електронних документів, вимог до порядку накладання електронних підписів/печаток та їх подальшої візуалізації під час роботи із зазначеними документами;
- ✦ укладення відповідних міжнародних договорів України про взаємне визнання сертифікатів відкритих ключів та електронних підписів з метою визнання в Україні електронних довірчих послуг, іноземних сертифікатів відкритих ключів, що використовуються під час надання юридично значущих електронних послуг у процесі взаємодії між суб'єктами різних держав;
- ✦ вирішення питання щодо визнання в Україні результатів оцінки відповідності, проведеної за межами України, для засобів електронного підпису чи печатки.

Уніфікація вимог щодо форматів, реквізитів та візуальної форми не тільки спростила б роботу з електронними документами, але й надала б можливість підприємствам здійснювати підписання, надсилання та отримання електронних документів не

лише в межах ресурсу одного з постачальників таких послуг документообігу (програмного забезпечення, вебплатформи), а й між різними постачальниками такого програмного забезпечення з документообігу. На поточний момент підписання електронних документів можливе за умови «входу» двох контрагентів до одного і того ж виду програмного забезпечення для документообігу (або за умови забезпечення сумісності форматів даних між програмним забезпеченням різних розробників), та не можливе тоді, коли документ направляється для підписання із системи/платформи одного з постачальників послуг документообігу до системи/платформи іншого постачальника послуг і навпаки. Тобто, маючи велику кількість контрагентів, кожне з яких використовує свій програмний продукт для документообігу, підприємство буде або змушене вимагати від контрагентів використання такої ж системи, в якій воно працює (монополісти), або паралельно працювати в декількох системах чи інших засобах комунікацій та перевірки електронних підписів/печаток для можливості роботи з різними контрагентами, або налаштовувати роботу через окремі вебінтерфейси. А отже, кількість таких ресурсів та дій не оптимізує, а ускладнює роботу.

Укладення відповідних міжнародних договорів України про взаємне визнання сертифікатів відкритих ключів та електронних підписів з метою визнання в Україні електронних довірчих послуг, іноземних сертифікатів відкритих ключів, що використовуються під час надання юридично значущих електронних послуг у процесі взаємодії між суб'єктами різних держав, дозволить здійснювати ефективний обмін юридично значущими електронними документами (їх оригіналами в електронній формі) з іноземними контрагентами.

Необхідність визнання в Україні результатів оцінки відповідності, проведеної за межами України, для засобів електронного підпису чи печатки пов'язана також із тим, що ряд ключових постачальників програмного забезпечення, у т. ч. ERP-систем, які мають міжнародні сертифікати з оцінки відповідності, не завжди налаштовані на додаткову процедуру оцінки відповідності в Україні та додаткове розкриття інформації про систему криптозахисту.

Не менш важливим напрямом диджиталізації є використання хмарних технологій для цілей бухгалтерського обліку (або *Cloud Accounting* – хмарний облік), що передбачає використання хмарного ресурсу для зберігання даних, здійснення розрахунків, обміну даними та використання даних у зручній формі та з різних пристроїв, у т. ч. смартфонів, у будь-який час та з будь-якого місця. Перевагою таких хмарних рішень є те, що підприємство може використовувати готові програмні продукти без їх інсталяції та адміністрування, їх регулярні оновлення здійснюються постачальником таких продуктів, за-

безпечується висока швидкість обробки та доступу до даних, їх синхронізація, актуальність. Для виконавця (бухгалтера, операціоніста), за наявності мережі Інтернет, відсутня різниця в роботі в програмному забезпеченні, встановленому на комп'ютері, сервері, або ж «хмарі».

Разом із тим, при застосуванні таких технологій підвищуються ризики безпеки та збереження даних, у зв'язку з чим деякі підприємства ще не готові застосовувати такі хмарні технології для цілей обліку та використовують для цього власні сервери. Враховуючи цей факт, часто постачальники програмних продуктів надають можливість використання хмарних рішень як один із можливих, але не обов'язкових варіантів для роботи з програмним продуктом.

Великим проривом для переходу на диджитал-технології стала необхідність забезпечення дистанційної (віддаленої) роботи в умовах пандемії вірусу COVID-19. Але в деяких засобах масової інформації шириться інформація про те, що «масове переведення працівників на дистанційний режим роботи не сприяє зростанню продуктивності праці, а радше навпаки» [24]. Проте такі висновки не підтверджуються результатами досліджень.

Наприклад, дослідження щодо впливу пандемії вірусу COVID-19 на бізнес та HR-процеси в Україні, який проводився в травні 2020 р. компанією EMA PARTNERS, підтвердило, що в теперішніх умовах кризи ключовим HR-пріоритетом є «підтримка високої продуктивності працівників в умовах віддаленого режиму роботи» – так вважають 53% компаній – учасниць дослідження (із 131 компаній-учасниць) [25]. При цьому, згідно з дослідженням, 58% представників компаній відмічають ефективність віддаленого режиму роботи (рис. 2).

Найбільша частка серед компаній, що взяли участь у дослідженні, припадає на представників таких секторів економіки: сільське господарство та хімічна промисловість (14%), фармацевтика (14%), інформаційні технології (12%), споживчі товари (11%), промисловість та виробництво (10%) [25].

Отже, загалом не можна стверджувати, що дистанційна робота є неефективною чи непродуктивною. Проте важливо підкреслити, що причиною недостатньої продуктивності праці є не сам перехід на дистанційний режим роботи, а те, в який спосіб він відбувався. Переведення роботи на дистанційний режим, як і диджиталізація процесів загалом, потребує планомірних і виважених кроків, відповідного матеріально-технічного забезпечення, наявності нових професійних навичок працівників. Фактично ж такі зміни відбувалися в прискореному форматі та вже в період дії карантину, а не на підготовчому етапі, а отже, в період суттєвих змін процесів логічним є тимчасове зниження продуктивності праці. Крім того, продуктивність доцільно розглядати як загальний по-

Рис. 2. Оцінка ефективності віддаленого режиму роботи суб'єктів господарювання в Україні

Джерело: систематизовано за матеріалами дослідження [25].

казник, що характеризує ефективність використання ресурсів для виробництва продукції, а не лише як продуктивність праці. А оскільки дистанційна робота була вимушеною та непередбачуваною щодо її початку та закінчення для більшості підприємств, то це призвело до неможливості отримання повного ефекту від такої дистанційної роботи – щонайменше, підприємства не могли на період дії карантину відмовитися від утримання приміщень та обладнання, які не використовувались.

Період Четвертої промислової революції, порівняно з попередніми, характеризується розвитком по експоненті, а не лінійно. Стрімкий розвиток, відповідно, вимагає від бухгалтерів додаткових навичок, і не тільки в сфері бухгалтерського обліку. Це вкрай важливо для виправлення поточної ситуації з дисбалансом рівня розвитку технологій та компетенцій бухгалтерських працівників. «Випускники університетів стверджують, що їх знання та навички відповідають лише 45% вимог сучасного автоматизованого робочого місця бухгалтера. Вищі навчальні заклади значно відстають у застосуванні «цифрових» компетенцій бухгалтерів... Навчання бухгалтерів та їх подальше постійне професійне навчання повинно зосереджуватися на розвитку диджитал-технологій впровадження всього економічного блоку управлінських робіт підприємства на основі наявного програмного забезпечення та хмарних сервісів», – вказує А. Живець (А. Zhyvets) в результатах дослідження еволюції професійних компетенцій бухгалтерів малих підприємств в диджитал-економіці України [26]. Саме тому успіх диджиталізації та диджитал-трансформації процедур бухгалтерського обліку напряму залежить не тільки від технологій, а й від професійних навичок бухгалтерів. Саме до такого висновку останнім часом приходять фахівці як в

Україні, так і за її межами. «Всупереч поширеній думці, диджитал-трансформація менше про технології та більше про людей...», – стверджують Б. Франкевич та Т. Каморро-Премюзік (B. Frankiewicz, T. Chamorro-Premuzic) на сторінках Harvard Business Review. – Ви можете придбати багато різних технологій, але ваша здатність адаптуватися до ще більш цифрового майбутнього залежить від розвитку наступної генерації навичок, закриття розриву між попитом і пропозицією талантів та підтвердження майбутнього власного потенціалу та потенціалу інших» [27]. Таку ж позицію розділяють у компанії «Делойт» в Україні: «Поточна криза представляє унікальну можливість для компанії, які зможуть подолати своє традиційне ставлення до людини та технологій як до окремих складових і поєднати їхні можливості задля синергії. Цей підхід допоможе організаціям визначити новий шлях інноваційного розвитку в наступні тижні, місяці та роки... Ситуація, що склалася через COVID-19, дає організаціям рідкісну можливість (і, звісно, великий ризик), що може ніколи не повторитися, вийти за межі цього парадоксу та побачити можливості, які чекають попереду» [28].

ВИСНОВКИ

Облік за умов диджиталізації має низку суттєвих переваг, порівняно з традиційним обліком, завдяки оперативності створення, підписання, передачі інформації, документів та звітів, онлайн-моніторингу фінансової позиції підприємства, ресурсів та показників, віддаленого доступу до інформації незалежно від фізичного місцезнаходження (у т. ч. зі смартфона), ефективності та екологічності процесу. Пандемія COVID-19 стала пусковим механізмом для прискорення диджиталізації бухгалтерських процедур і, відповідно, неминучих змін у комунікаціях між підприємствами, установами та підрозділами служб бух-

галтерського обліку, трансформації бухгалтерських процесів і технологій виконання операцій. Основними напрямками диджиталізації бухгалтерських процедур на поточний момент є: розширення застосування електронного документообігу; використання хмарних технологій; дистанційна (віддалена) робота, які вимагають удосконалення процедур як на рівні окремих підприємств, держав, так і на міждержавному рівні, розвитку «цифрових» навичок і підвищення кваліфікації бухгалтерських працівників. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. World Economic Outlook. April 2020. The Great Lockdown / International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>
2. World Economic Outlook Update. June 2020. A Crisis Like No Other, An Uncertain Recovery / International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>
3. IMF Executive Board Approves 18-month US\$5 Billion Stand-By Arrangement for Ukraine / International Monetary Fund. June 9, 2020. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/06/09/pr20239-ukraine-imf-executive-board-approves-18-month-us-5-billion-stand-by-arrangement>
4. World Economic Outlook. Global Manufacturing Downturn, Rising Trade Barriers / International Monetary Fund. October 2019. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019>
5. Працюємо над планом цифрової трансформації України / Міністерство та комітет цифрової трансформації України. 08.05.20 р. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/pratsyemo-nad-planom-tsifrovoi-transformatsii-ukraini>
6. Волощук І. «Криза – це очищення від слабких». Яким буде світ після завершення пандемії. URL: <https://shpalta.media/2020/04/27/kriza-ce-ochishhennya-vid-slabkix-yakim-bude-svit-pislya-zavershennya-pandemi%1%96/>
7. NBU TALKS blitz online «Буревій змін, або як зараз виглядає VUCA світ». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qBLOKOZqZd0&feature=youtu.be>
8. Слово року 2019. URL: http://myslovo.com/?page_id=4634
9. The digital-led recovery from COVID-19: Five questions for CEOs. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-digital/our-insights/the-digital-led-recovery-from-COVID-19-five-questions-for-ceos>
10. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond. 14.01.2016. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>
9. Baker M. Digital transformation. 2nd ed. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014. 226 p.
12. Діба М. І., Гернего Ю. О. Диджиталізація економіки: світовий досвід та можливості розвитку в Україні. *Фінанси України*. 2018. № 7. С. 50–63. DOI: <https://doi.org/10.33763/fnukr2018.07.050>
13. Багацька К., Гейдор А. Бізнес-процеси в умовах диджиталізації економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 5. С. 23–32. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(127\)03](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(127)03)

14. Верба В. А. Передумови, драйвери та наслідки цифрової трансформації бізнесу // Стратегічні імперативи сучасного менеджменту : зб. матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19–20 квітня 2018 р.). Київ : КНЕУ, 2018. С. 491–496. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/24256/491-496.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
15. Гусева О. Ю., Легомінова С. В. Диджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1. С. 33–39.
16. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf
17. Стратегія розвитку «Індустрія 4.0». Асоціація підприємств промислової автоматизації України. Грудень 2019. URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/42:strategia-rozvitku-4-0-v3pdf>
18. Індустрія 4.0 в епоху post COVID-19: огляд тенденцій / Асоціація підприємств промислової автоматизації України. URL: <https://appau.org.ua/publications/industriya-4-0-v-epohu-post-COVID-19-oglyad-tendentsij/>
19. Bloomberg J. Digitization, Digitalization, And Digital Transformation: Confuse Them At Your Peril // Forbes. 29.04.2018. URL: <https://www.forbes.com/sites/jason-bloomberg/2018/04/29/digitization-digitalization-and-digital-transformation-confuse-them-at-your-peril/#7a37e6b92f2c>
20. Digitization / Gartner Glossary. URL: <https://www.gartner.com/it-glossary/digitization>
21. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
22. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>
23. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
24. Юрчак О. Економічна криза, як протистояти разом? URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/ekonomichna-kryza-yak-protystoyaty-razom/>
25. Дослідження «Щодо впливу пандемії вірусу COVID-19 на бізнес та HR-процеси». EMA PARTNERS. URL: <https://www.facebook.com/EMAUkraine/photos/a.117434136634286/119422629768770/?type=3&theater>
26. Zhyvets A. Evolution of Professional Competencies of Accountants of Small Enterprises in the Digital Economy of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. No. 5. P. 87–93. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-87-93>
27. Frankiewicz B., Chamorro-Premuzic T. Digital Transformation Is About Talent, Not Technology. *Harvard Business Review*. 06.05.2020. URL: https://hbr.org/2020/05/digital-transformation-is-about-talent-not-technology?utm_medium=email&utm_source=newsletter_daily&utm_campaign=dailyalert_not_activesubs&referral=00563&deliveryName=DM79287

28. Повернення до роботи в нових умовах / Вебсайт «Делойт» в Україні. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/human-capital/articles/hc-trends-covid-19.html>

REFERENCES

Bahatska, K., and Heidor, A. "Biznes-protsesy v umovakh didzhyalizatsii ekonomiky" [Business Processes in the Context of Digitalization of the Economy]. *Visnyk KNTEU*, no. 5 (2019): 23-32. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(127\)03](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(127)03)

Baker, M. *Digital transformation*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014.

Bloomberg, J. "Digitization, Digitalization, And Digital Transformation: Confuse Them At Your Peril". *Forbes*. 29.04.2018. <https://www.forbes.com/sites/jason-bloomberg/2018/04/29/digitization-digitalization-and-digital-transformation-confuse-them-at-your-peril/#7a37e6b92f2c>

"Digitization". *Gartner Glossary*. <https://www.gartner.com/it-glossary/digitization>

"Doslidzhennia «Shchodo vplyvu pandemii virusu COVID-19 na biznes ta HR-protsesy»" [Research "On the Impact of the COVID-19 Virus Pandemic on Business and HR Processes"]. *EMA PARTNERS*. <https://www.facebook.com/EMAUkraine/photos/a.117434136634286/119422629768770/?type=3&theater>

Dyba, M. I., and Herneho, Yu. O. "Didzhyalizatsiia ekonomiky: svitovyi dosvid ta mozhlyvosti rozvytku v Ukraini" [Digitalization of Economy: International Experience and Possibilities of Development in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 7 (2018): 50-63. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2018.07.050>

Frankiewicz, B., and Chamorro-Premuzic, T. "Digital Transformation Is About Talent, Not Technology". *Harvard Business Review*. 06.05.2020. https://hbr.org/2020/05/digital-transformation-is-about-talent-not-technology?utm_medium=email&utm_source=newsletter_daily&utm_campaign=dailyalert_not_activesubs&referral=00563&deliveryName=DM79287

Husieva, O. Yu., and Lehominova, S. V. "Didzhyalizatsiia – yak instrument udoskonalennia biznes-protsesiv, yikh optymizatsiia" [Digitalization as an Tool for Improvement of Business Processes, Their Optimization]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, no. 1 (2018): 33-39.

"IMF Executive Board Approves 18-month US\$5 Billion Stand-By Arrangement for Ukraine". *International Monetary Fund*. June 9, 2020. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/06/09/pr20239-ukraine-imf-executive-board-approves-18-month-us-5-billion-stand-by-arrangement>

"Industriia 4.0 v epokhu post Covid-19: ohliad tendentsii" [Industry 4.0 in the Post-Covid-19 Era: An Overview of Trends]. *Asotsiatsiia pidpriemstv promyslovoi avtomatyzatsii Ukrainy*. <https://appau.org.ua/publications/industriya-4-0-v-epohu-post-covid-19-oglyad-tendentsij/>

Kraus, N. M., Holoborodko, O. P., and Kraus, K. M. "Tsyfrova ekonomika: trendy ta perspektyvy avanhardnoho kharakteru rozvytku" [Digital Economy: Trends and Perspectives of the Abangard Change of Development]. *Efektivna ekonomika*. 2018. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf

[Legal Act of Ukraine] (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

[Legal Act of Ukraine] (2001). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2407-14>

[Legal Act of Ukraine] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>

"NBU TALKS blitz online «Burevii zmin abo yak zaraz vyhlidaie VUCA svit»" [NBU TALKS Blitz Online "Storm of Change or what the VUCA World Looks Like Now"]. <https://www.youtube.com/watch?v=qBLOKOZqZd0&feature=youtu.be>

"Povernennia do roboty v novykh umovakh" [Return to Work in New Conditions]. *Vebsait «Deloit» v Ukraini*. <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/human-capital/articles/hc-trends-covid-19.html>

"Pratsiuemo nad planom tsyfrovoy transformatsii Ukrainy" [We are Working on a Plan for the Digital Transformation of Ukraine]. *Ministerstvo ta komitet tsyfrovoy transformatsii Ukrainy*. 08.05.2020. <https://thedigital.gov.ua/news/pratsyuemo-nad-planom-tsifrovoy-transformatsii-ukraini>

"Slovo roku 2019" [ENGLISH_UA Слово року 2019]. http://myslovo.com/?page_id=4634

"Stratehiia rozvytku «Industriia 4.0»" [Industry 4.0 Development Strategy]. *Asotsiatsiia pidpriemstv promyslovoi avtomatyzatsii Ukrainy*. December, 2019. <https://mautic.appau.org.ua/asset/42:strategia-rozvitku-4-0-v3pdf>

Schwab, K. "The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond". 14.01.2016". <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>

"The digital-led recovery from COVID-19: Five questions for CEOs". <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-digital/our-insights/the-digital-led-recovery-from-covid-19-five-questions-for-ceos>

Verba, V. A. "Peredumovy, draivery ta naslidky tsyfrovoy transformatsii biznesu" [Prerequisites, Drivers and Consequences of Digital Transformation of Business]. *Stratehichni imperatyvy suchasnoho menedzhmentu*. 2018. <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/24256/491-496.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Voloshchuk, I. "«Kryza – tse ochyshchennia vid slabkykh». Yakym bude svit pislia zavershennia pandemii" [The Crisis is a Cleansing from the Weak." What Will the World Be Like after the End of the Pandemic]. <https://shpalta.media/2020/04/27/kryza-ce-ochyshchennya-vid-slabkix-yakim-bude-svit-pislya-zavershennya-pandemi%0d1%96/>

"World Economic Outlook Update. June 2020. A Crisis Like No Other, An Uncertain Recovery". *International Monetary Fund*. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>

"World Economic Outlook. April 2020. The Great Lockdown". *International Monetary Fund*. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>

"World Economic Outlook. Global Manufacturing Downturn, Rising Trade Barriers". *International Monetary Fund*. October 2019. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019>

Yurchak, O. "Ekonomichna kryza, yak protystoiaty razom?" [Economic Crisis, How to Cope Together?]. <https://www.industry4ukraine.net/publications/ekonomichna-kryza-yak-protystoiaty-razom/>

Zhyvets, A. "Evolution of Professional Competencies of Accountants of Small Enterprises in the Digital Economy of Ukraine". *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 4, no. 5 (2018): 87-93. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-5-87-93>